

วารสารธรรมเพื่อชีวิต

JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE

ISSN: 2822-048X

<https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index>

Academic Article

Recommendations for Learning City Development Based on the Learning Ecosystem Approach of the Office of the Education Council

ข้อเสนอในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดระบบนิเวศการเรียนรู้ของ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

Chalermporn Punjasutaros^{1*}, Kornkamol Chuengsamran²,
Sirikarn Keawkongthong³, & Varunporn Kunnavach⁴

เฉลิมพร ปัญจาสุธารส^{1*}, กรกมล จิ่งสำราญ², สิริกานต์ แก้วคงทอง³, & วรัญภรณ์ คุณเวช⁴

ARTICLE INFO

Name of Author &
Corresponding Author: *

1. Chalermporn Punjasutaros*

เฉลิมพร ปัญจาสุธารส

Office of the Education Council,
Ministry of Education, Thailand.
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

Email: chalermporn.pu@ku.th

2. Kornkamol Chuengsamran

กรกมล จิ่งสำราญ

Office of the Education Council,
Ministry of Education, Thailand.
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

Email: onec.part@gmail.com

3. Sirikarn Keawkongthong

สิริกานต์ แก้วคงทอง

Office of the Education Council,
Ministry of Education, Thailand.
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

Email: sirikarn.keawkongthong@gmail.com

4. Varunporn Kunnavach

วรัญภรณ์ คุณเวช

Office of the Education Council,
Ministry of Education, Thailand.
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

Email: aom.magnae@gmail.com

คำสำคัญ:

เมืองแห่งการเรียนรู้, ระบบนิเวศการเรียนรู้,
การเรียนรู้ตลอดชีวิต, การพัฒนาเชิงพื้นที่

Keywords:

Learning City, Learning Ecosystem,
Lifelong Learning, Place-Based
Development

Article history:

Received: 05/01/2026

Revised: 01/02/2026

Accepted: 30/02/2026

Available online: 13/03/2026

ABSTRACT

The development of learning cities has become an important strategy for promoting lifelong learning and improving the quality of life of citizens at the local level. However, the implementation of learning city initiatives in Thailand still faces significant challenges, as many efforts are often conducted as isolated projects or sector-specific activities, lacking systemic integration among policies, stakeholders, and everyday learning processes. This article aims (1) to analyze approaches to learning city development in Thailand using the learning ecosystem framework, and (2) to propose development guidelines based on six supporting factors of the learning ecosystem. The study employs document analysis and case studies of ten learning cities across Thailand.

The findings indicate that the success of learning city development depends on the effective alignment of key components within the learning ecosystem. These include a clear place-based vision, network-based governance mechanisms, accessible learning spaces and environments, flexible and diverse learning approaches, a participatory community culture, and monitoring and evaluation systems that facilitate collective learning and continuous improvement. In addition, the article proposes a practical framework for learning city development based on six supporting factors of the learning ecosystem, building upon the conceptual framework previously developed by the Office of the Education Council of Thailand. The study contributes to expanding the understanding of how learning cities can be advanced within the context of developing countries and offers a place-based

ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย
Thai-Journal Citation Index Centre

<https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index>

How to Cite:

Punjasutaros, C. & et al. (2026).
Recommendations for Learning City
Development Based on the Learning
Ecosystem Approach of the Office of
the Education Council. *Journal of
Dhamma for Life*, 32(2), 324-347.

ecosystem approach to support sustainable lifelong learning development in Thailand.

บทคัดย่อ

การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ (Learning City) เป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในระดับพื้นที่ อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทยยังเผชิญข้อจำกัดจากการดำเนินงานที่มีอยู่ในลักษณะโครงการหรือกิจกรรมเฉพาะด้าน และขาดการบูรณาการเชิงระบบระหว่างนโยบาย ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และกระบวนการเรียนรู้ในชีวิตประจำวัน บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) วิเคราะห์แนวทางการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทยโดยใช้กรอบแนวคิดระบบนิเวศการเรียนรู้ และ (2) เสนอแนวทางการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ผ่านกรอบ 6 ปัจจัยสนับสนุนของระบบนิเวศการเรียนรู้ การวิจัยใช้การวิเคราะห์เอกสารร่วมกับการศึกษากรณีเมืองแห่งการเรียนรู้จำนวน 10 เมืองในประเทศไทย

ผลการศึกษาพบว่า ความสำเร็จของการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงองค์ประกอบสำคัญของระบบนิเวศการเรียนรู้ ได้แก่ วิสัยทัศน์เชิงพื้นที่ที่ชัดเจน กลไกการบริหารจัดการแบบเครือข่าย พื้นที่และสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและหลากหลาย วัฒนธรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน และระบบการติดตามและประเมินผลที่สนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกัน นอกจากนี้ บทความยังเสนอกรอบแนวทางการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ผ่าน 6 ปัจจัยสนับสนุนของระบบนิเวศการเรียนรู้ ซึ่งพัฒนาต่อยอดจากกรอบแนวคิดที่ศึกษาโดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา เพื่อใช้เป็นแนวทางเชิงปฏิบัติสำหรับเมืองที่ต้องการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ในบริบทของตนเอง องค์ความรู้จากการศึกษานี้ช่วยขยายความเข้าใจเกี่ยวกับการขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ในบริบทประเทศกำลังพัฒนา และเสนอแนวทางการออกแบบระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงพื้นที่เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืนในประเทศไทย

บทนำ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาโลกเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และสัดส่วนประชากรอย่างรวดเร็วและซับซ้อน ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้รูปแบบการทำงาน วิถีชีวิต และทักษะที่จำเป็นของประชาชนเปลี่ยนแปลงไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในขณะที่ระบบการศึกษาแบบดั้งเดิมยังมุ่งเน้นการเรียนรู้ในช่วงวัยเด็ก ทำให้ไม่เพียงพอต่อการรองรับความท้าทายใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น ที่ผ่านมานโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) จึงได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติในฐานะกลไกสำคัญในการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ การลดความเหลื่อมล้ำ และการเสริมสร้างความสามารถในการปรับตัวของสังคม (OECD, 2019;

UNESCO, 2019) ภายใต้บริบทการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้ชี้ให้เห็นว่าการเรียนรู้ไม่ได้ถูกจำกัดอยู่เพียงในระบบการศึกษา หากแต่ขยายไปสู่การเรียนรู้ในชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ในสถานที่ทำงาน ชุมชน และพื้นที่สาธารณะ แนวคิดนี้นำไปสู่การให้ความสำคัญกับพื้นที่และบริบท ในฐานะปัจจัยสำคัญของการเรียนรู้ ซึ่งสามารถสะท้อนออกมาอย่างเป็นรูปธรรมในรูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้ (Learning City) ที่องค์การยูเนสโกผลักดันผ่านเครือข่ายเมืองแห่งการเรียนรู้โลก (UNESCO Global Network of Learning Cities: GNLC) โดยมุ่งเน้นให้เมืองทำหน้าที่เป็นฐานในการบูรณาการทรัพยากร แหล่งเรียนรู้ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจากหลากหลายภาคส่วน เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนทุกช่วงวัย (UNESCO, 2017a)

แนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้นอกจากมุ่งเน้นการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาแล้ว ยังเชื่อมโยงการเรียนรู้เข้ากับการพัฒนาเมืองในมิติที่หลากหลายและกว้างขึ้น เช่น การพัฒนาคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ที่ดี (Well-being) ความเข้มแข็งของชุมชน การมีส่วนร่วมของพลเมือง และความยั่งยืนทางสังคมและเศรษฐกิจ (Kearns, 2015; Longworth, 2006) ดังนั้น เมืองจึงไม่ได้เป็นเพียงพื้นที่ทางกายภาพ หากแต่เป็นระบบนิเวศการเรียนรู้ที่การเรียนรู้เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน พื้นที่ นโยบาย องค์กร และวัฒนธรรมทางสังคม ในบริบทของประเทศไทย แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตและเมืองแห่งการเรียนรู้ได้รับการผลักดันในระดับนโยบายมาอย่างต่อเนื่อง โดยปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนการศึกษาแห่งชาติ และนโยบายด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ อย่างไรก็ตาม การนำแนวคิดดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ยังมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทยมักอยู่ในรูปแบบโครงการหรือกิจกรรมเฉพาะด้าน ตลอดจนขาดการเชื่อมโยงเชิงระบบระหว่างหน่วยงาน ส่งผลให้การดำเนินงานขาดความต่อเนื่องและยั่งยืน (อังคณา นาสารี และคณะ, 2014) (อังคณา นาสารี จินฉัตร ปะโคทัง สมาน อัครภูมิ และ วิสุทธิ์ ราตรี, 2014) ระบบนิเวศการเรียนรู้ (Learning Ecosystem) หมายถึง ระบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้รอบตัวผู้เรียนที่เน้นพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ ความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ การนำเทคโนโลยีมาใช้สนับสนุนการเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานที่ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2567) ดังนั้น ในบริบทเมืองแห่งการเรียนรู้ ระบบนิเวศจึง หมายถึง ระบบที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายและยั่งยืน ผ่านการจัดวางความสัมพันธ์ระหว่างวิสัยทัศน์เชิงพื้นที่ กลไกการบริหารจัดการ เครือข่ายความร่วมมือ สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ วัฒนธรรมทางสังคม และระบบติดตามประเมินผล มากกว่าการดำเนินงานของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเพียงลำพัง อย่างไรก็ตาม แม้แนวคิดดังกล่าวจะได้รับการกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในระดับสากล งานศึกษาที่นำกรอบระบบนิเวศการเรียนรู้มาใช้วิเคราะห์และสังเคราะห์บทเรียนจากกรณีศึกษาเมืองแห่งการเรียนรู้ในบริบทของประเทศไทยยังมีอยู่อย่างจำกัด

ด้วยเหตุที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น บทความนี้จึงทำการศึกษาเพื่อจัดทำข้อเสนอในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดระบบนิเวศการเรียนรู้ของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ที่สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา (2565) ได้ทำการศึกษาไว้ โดยใช้กรณีศึกษาเมืองแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทยจำนวน 10 เมืองเป็น

ฐานในการวิเคราะห์ เพื่อวิเคราะห์บทเรียนและนำไปสู่ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และศักยภาพของพื้นที่

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทยโดยใช้กรอบแนวคิดระบบนิเวศการเรียนรู้
2. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ผ่านกรอบ 6 ปัจจัยสนับสนุนของระบบนิเวศการเรียนรู้

เมืองแห่งการเรียนรู้ (Learning City) ตามแนวคิดของ UNESCO

1. แนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้ (Learning City) เป็นแนวทางการพัฒนาเมืองที่เน้นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชากรทุกช่วงวัย โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนของสังคม ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และชุมชน เพื่อสร้างระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้อย่างหลากหลาย ทั้งในระบบการศึกษา การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตลอดจนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการเข้าถึงองค์ความรู้ของประชาชน (UNESCO, 2015; สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2561) ตามกรอบแนวคิดของ UNESCO เมืองแห่งการเรียนรู้หมายถึงเมืองที่สามารถระดมทรัพยากรด้านการเรียนรู้จากทุกภาคส่วนของสังคมมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ผ่านการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการทำงาน และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของประชาชนในทุกพื้นที่ของเมือง (UNESCO Institute for Lifelong Learning, 2015) การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้มีเป้าหมายสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพของประชากร ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคม และสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของเมืองให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน (UNESCO, 2015; สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2562) ทั้งนี้ UNESCO ได้กำหนดเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ไว้ 12 ประการ ซึ่งครอบคลุมมิติการพัฒนาทั้งด้านบุคคล สังคม เศรษฐกิจ และการบริหารจัดการเมือง โดยมุ่งให้ประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ได้อย่างเท่าเทียม ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมือง และสร้างสังคมที่มีความสามัคคีและเคารพความหลากหลาย (UNESCO Institute for Lifelong Learning, 2015)

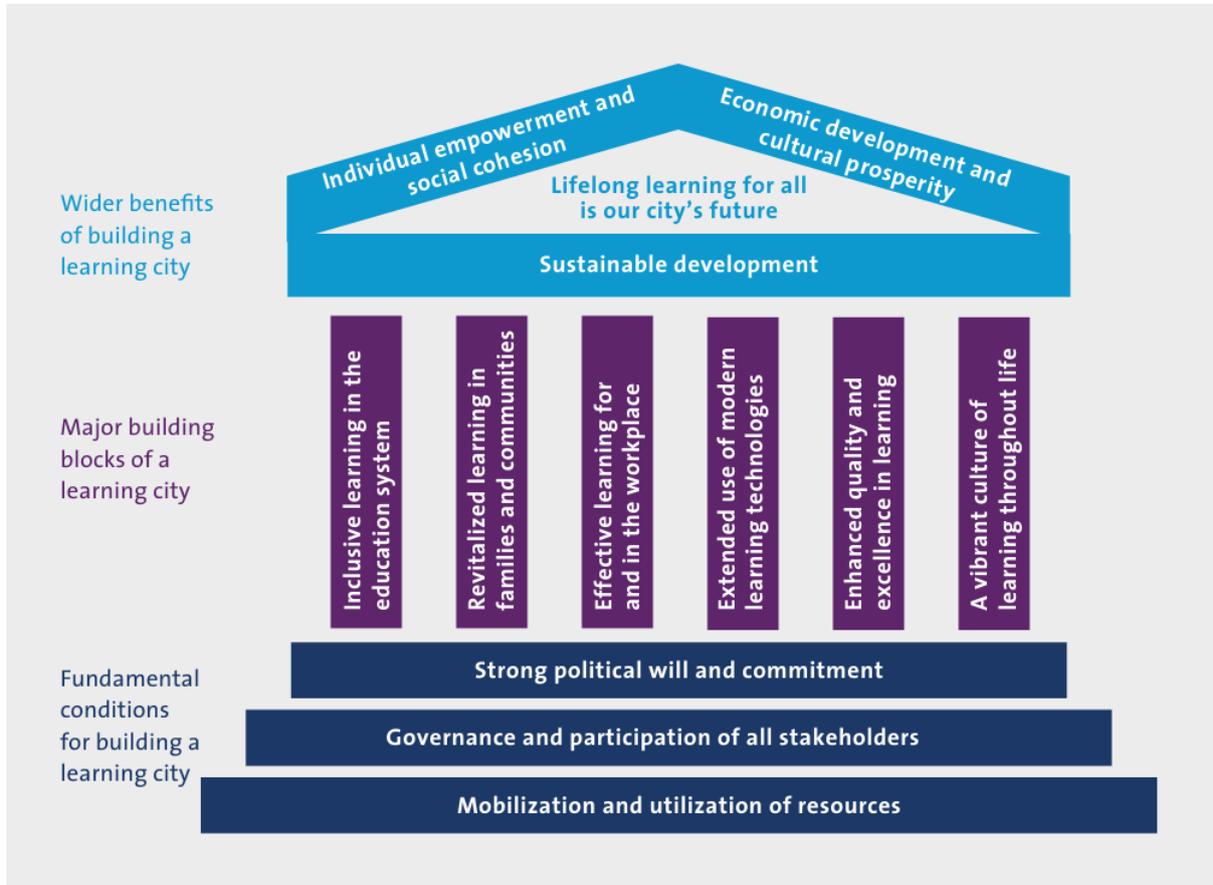
ในอีกมิติหนึ่ง การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมุ่งสร้างความตระหนักรู้ให้ประชาชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของประชาชนให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน (Medel-Añonuevo et al., 2001; วิจารณ์ พานิช, 2560) แนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้ยังเน้นการส่งเสริมการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม (Inclusive Education) เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่ม ไม่ว่าจะมีความแตกต่างด้านเพศ อายุ

ภาษา วัฒนธรรม หรือสถานะทางเศรษฐกิจ สามารถเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาได้อย่างเท่าเทียม (UNESCO, 2015) ควบคู่ไปกับการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ในครอบครัวและชุมชน ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน รวมถึงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและประวัติศาสตร์ชุมชนมาบูรณาการกับกระบวนการเรียนรู้ จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคมและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน (สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, 2563)

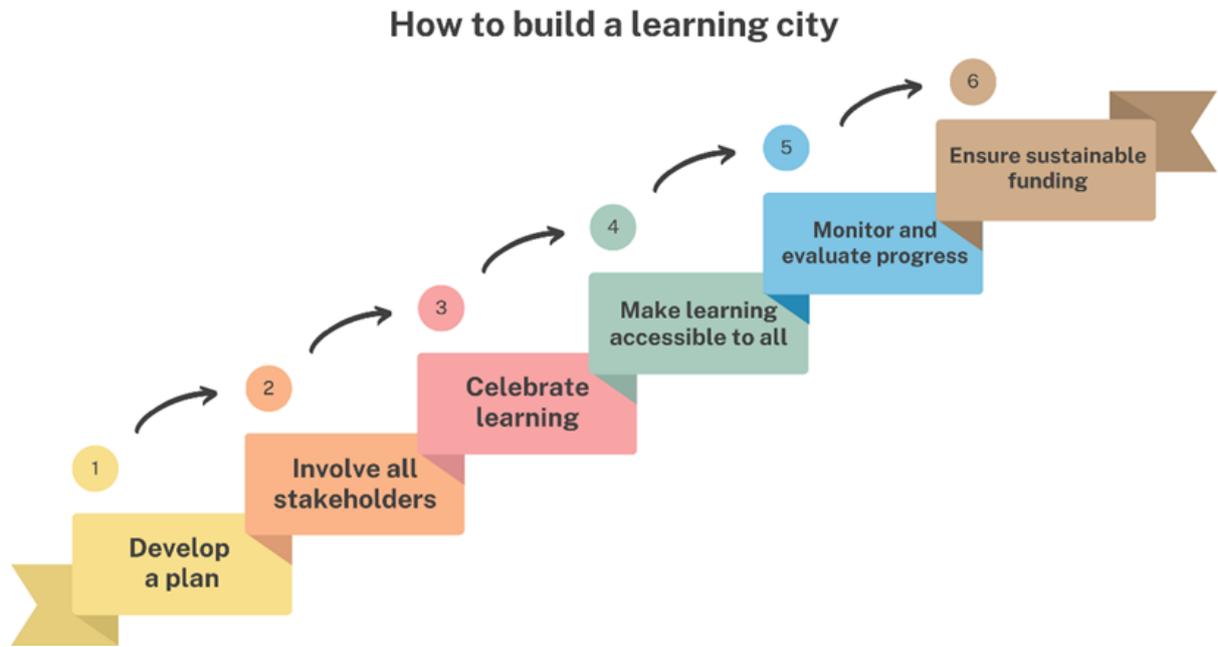
อีกประเด็นสำคัญของเมืองแห่งการเรียนรู้คือการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการทำงาน โดยสนับสนุนให้สถานประกอบการเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ และเปิดโอกาสให้แรงงานสามารถพัฒนาทักษะใหม่หรือยกระดับทักษะเดิม (upskilling และ reskilling) เพื่อให้สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและเทคโนโลยีในยุคสังคมฐานความรู้ได้อย่างเหมาะสม (Longworth, 2013; วิจารณ์ พานิช, 2560) นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) เพื่อขยายโอกาสในการเรียนรู้ของประชาชน โดยเฉพาะการพัฒนากระบวนการเรียนรู้แบบออนไลน์ และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเข้าถึงเทคโนโลยีของประชาชนทุกกลุ่ม (UNESCO, 2015) ควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ และค่านิยมที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคม ในด้านการบริหารจัดการ การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้จำเป็นต้องอาศัยเจตจำนงทางการเมืองของผู้นำและผู้บริหารเมือง รวมทั้งการสร้างระบบการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาเมือง ผ่านความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม พร้อมทั้งมีการระดมทรัพยากรและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้ของประชาชนอย่างต่อเนื่อง (UNESCO Institute for Lifelong Learning, 2015; Longworth, 2013)

2. องค์ประกอบของการสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ องค์การยูเนสโก (UNESCO, 2015) ได้กำหนดองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ไว้ 6 ประการ ได้แก่ การส่งเสริมการเรียนรู้ตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจนถึงระดับอุดมศึกษา การส่งเสริมการเรียนรู้ในครอบครัวและชุมชน การสนับสนุนการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพในสถานที่ทำงาน การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อการเรียนรู้ การยกระดับคุณภาพและความเป็นเลิศของการเรียนรู้ และการส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างเข้มแข็ง องค์ประกอบดังกล่าวถือเป็นกรอบแนวคิดสำคัญที่ช่วยให้เมืองสามารถพัฒนาไปสู่การเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ได้อย่างเป็นระบบ และนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและความยั่งยืนของสังคมในระยะยาว ดังภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 โครงสร้างองค์ประกอบของการสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้

3. แนวทางการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามรูปแบบของยูเนสโก UNESCO (2017a) ได้อธิบายแนวทางการออกแบบการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ว่า ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน (ภาพที่ 2) โดยมีรายละเอียดแต่ละขั้นตอนดังตารางที่ 2

แผนภาพที่ 2 แนวทางการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้

ตารางที่ 1 รายละเอียดแนวทางการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้

ขั้นตอน	แนวทางสำคัญ	รายละเอียด
วางแผน (Develop a plan)	<ul style="list-style-type: none"> - รวบรวมผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย - ระบุนโยบายประสงค์ - พัฒนากลยุทธ์ในการดำเนินการ 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้ดำเนินการต้องมีวิสัยทัศน์ชัดเจนในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ - การวางแผนที่ครอบคลุมช่วยดึงดูดผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและสร้างความมั่นคงด้านทรัพยากร - กำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน วัดผลได้ สอดคล้องบริบทเมือง และมีกรอบเวลา - เริ่มดำเนินการในขนาดเล็กก่อน แล้วขยายผล - มีระบบติดตาม ประเมินผล และปรับปรุงแผนได้
สร้างการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	<ul style="list-style-type: none"> - แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ - ประกอบด้วยตัวแทนจากภาครัฐ เอกชน ประชาสังคม และชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้แทนควรมาจากหลากหลายกลุ่มและภาคส่วน - มอบหมายบทบาทตามความเชี่ยวชาญของแต่ละฝ่าย - การแลกเปลี่ยนและร่วมมือกับเมืองอื่นช่วยเสริมความสำเร็จ
ส่งเสริมให้เกิดการจัดเทศกาล	<ul style="list-style-type: none"> - จัดเทศกาลหรือกิจกรรมการเรียนรู้ในเมือง 	<ul style="list-style-type: none"> - เลือกแนวคิดกิจกรรมที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของเมือง

ขั้นตอน	แนวทางสำคัญ	รายละเอียด
และงานกิจกรรมต่างๆ	- สร้างความตระหนักถึงประโยชน์ของการเรียนรู้ร่วมกัน	- ภาครัฐ เอกชน ประชาสังคม และชุมชนมีส่วนร่วมจัดกิจกรรม - ใช้สื่อและวิธีการที่หลากหลายเพื่อดึงดูดประชาชน - สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่สนุกและสร้างแรงบันดาลใจ
ทำให้ทุกคนสามารถเข้าถึงการเรียนรู้	- ส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับทุกคน - สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อผู้เรียนหลากหลายกลุ่ม	- วิเคราะห์ความต้องการเรียนรู้ของชุมชน รวมถึงกลุ่มเปราะบาง - จัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพตั้งแต่พื้นฐานถึงอุดมศึกษา - พัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ในชุมชน สถานที่ทำงาน และผ่านเทคโนโลยี - ส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และใช้พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่การเรียนรู้
ติดตามและประเมินผลความก้าวหน้า	- ประเมินการใช้ทรัพยากรและการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ	- ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน - ส่งเสริมความร่วมมือจากทุกภาคส่วน - ระดมทุนและจัดสรรทรัพยากรให้เข้าถึงกลุ่มที่ต้องการ โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาส - สนับสนุนการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้
สนับสนุนงบประมาณอย่างเพียงพอและมั่นคง	- ระดมทรัพยากรและความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง	- เงินทุนไม่ใช่ทรัพยากรเดียวที่สำคัญ ยังรวมถึงทุนมนุษย์ สื่อ และพื้นที่เรียนรู้ - ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายและชุมชนในการระดมทุน - ใช้ทรัพยากรท้องถิ่น เช่น พื้นที่สาธารณะและภูมิปัญญาชุมชน - จัดลำดับความสำคัญของงบประมาณเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมในการเข้าถึง

ระบบนิเวศการเรียนรู้ (Learning Ecosystem)

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2567) ได้ให้ความหมายของระบบนิเวศการเรียนรู้ไว้ว่าเป็นระบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้รอบตัวผู้เรียนที่เน้นพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ ความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ การนำเทคโนโลยีมาใช้สนับสนุนการเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานที่ ที่เอื้อให้ผู้เรียนมีโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยระบบนิเวศการเรียนรู้ ประกอบไปด้วย 2 ส่วนหลัก คือ 1) สมาชิกในระบบนิเวศการเรียนรู้ และ 2) ปัจจัยสนับสนุนการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ แสดงดังภาพที่ 3 ระบบนิเวศการเรียนรู้ประกอบด้วยสมาชิกที่สำคัญ ได้แก่ ผู้เรียน ผู้สอน และผู้ปกครอง โดยมีสถานศึกษาและชุมชน เป็นหน่วยสนับสนุนสำคัญของการพัฒนาการเรียนรู้ ซึ่งระบบนิเวศการเรียนรู้มีปัจจัยสนับสนุนการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ 6 ปัจจัย ได้แก่ 1) การเปลี่ยนกรอบความคิด 2) ความพร้อมของบุคลากรและองค์กร 3) สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยียุคใหม่ 4) วิธีการเรียนรู้และเนื้อหาการเรียนรู้ 5) วัฒนธรรมการเรียนรู้ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วม และ 6) ความยืดหยุ่นและทางเลือกที่หลากหลาย โดยมีรายละเอียดของแต่ละปัจจัยสนับสนุน ดังนี้

1. การเปลี่ยนกรอบความคิด มุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ คือ การทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ มีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ ดำเนินพฤติกรรมให้เป็นไปตามเป้าประสงค์ของการเรียนรู้ พัฒนาให้มีความคิดเชิงระบบที่สามารถมองสิ่งต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ มีความคิดเชิงสร้างสรรค์

2. ความพร้อมของบุคลากรและองค์กร ต้องมีการเตรียมความพร้อมใน 4 บทบาท ได้แก่ 1) บทบาทผู้สอน ทำหน้าที่สอนและถ่ายทอดความรู้ให้ผู้เรียนบรรลุตามเป้าประสงค์ของการเรียนรู้ คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาได้ 2) บทบาทโค้ช เป็นเสมือนเพื่อน/ พี่/ น้องให้คำแนะนำตักเตือนช่วยเหลือให้ผู้เรียนได้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ให้สำเร็จ 3) บทบาทผู้อำนวยความสะดวก เป็นผู้ให้บริการชั้นเลิศแก่ผู้เรียนกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้สึกอยากเรียนเข้าใจ และตอบสนองความต้องการของผู้เรียน 4) บทบาทที่ปรึกษา เป็นผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์ที่ตนมีความรอบรู้ในศาสตร์ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้คำปรึกษาและแนะนำผู้เรียนได้อย่างเต็มที่

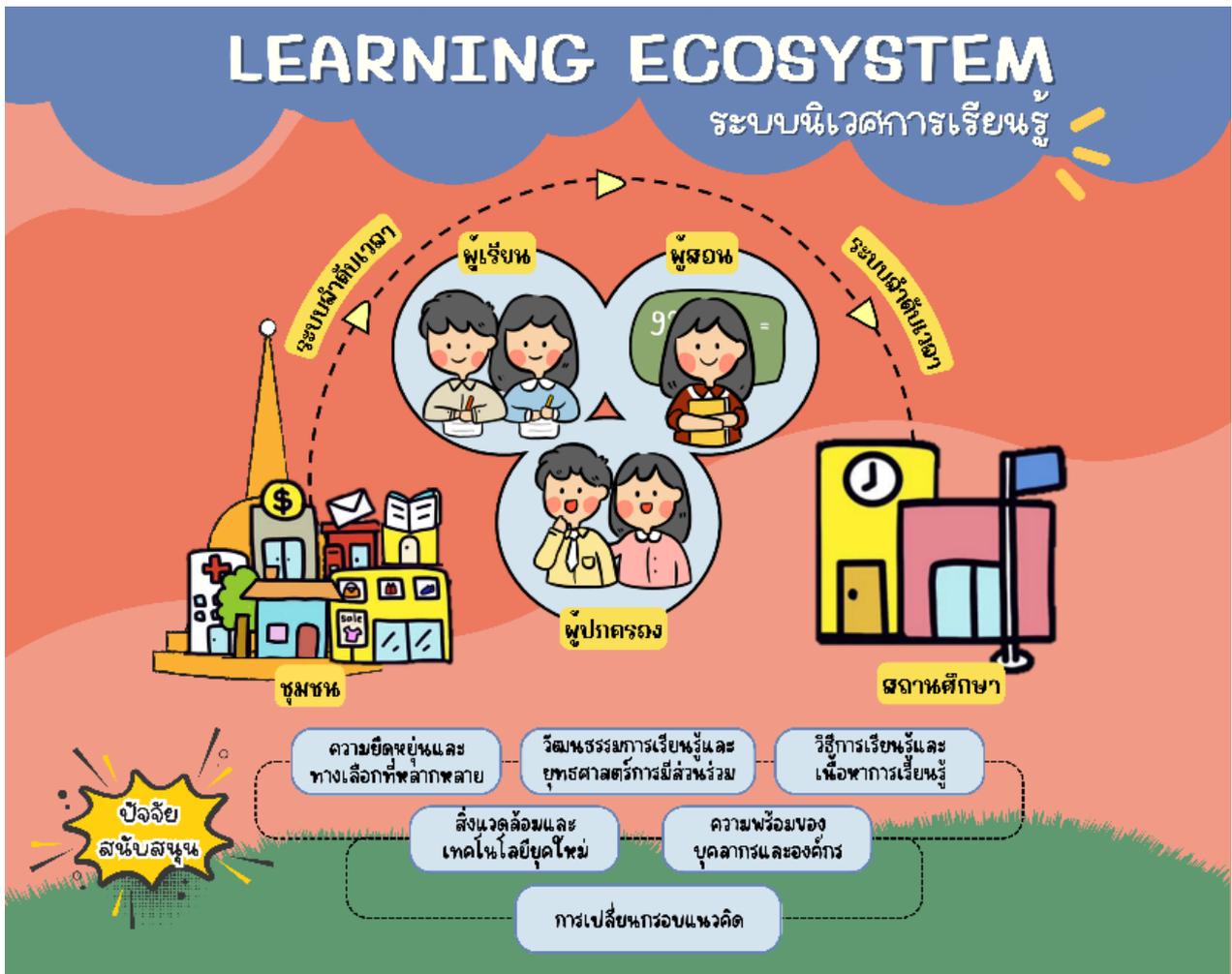
3. สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยียุคใหม่ เป็นการจัดเตรียมอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อมที่มุ่งเน้นการสร้าง ความประทับใจให้แก่ผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน รวมถึงผู้สอนและผู้บริหารสถานศึกษาที่จะมีสิ่งแวดล้อมในการทำงานที่ดีมีเทคโนโลยียุคใหม่ทั้งส่วนของฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ ที่เพียงพอ รวมถึงระบบออนไลน์ต่าง ๆ ที่ประสานสอดคล้องกัน อย่างมีประสิทธิภาพ ใช้งานได้ง่าย

4. วิธีการเรียนรู้และเนื้อหาการเรียนรู้ มีการออกแบบการถ่ายทอดความรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ทบทวนข้อดี ข้อเสียของกระบวนการถ่ายทอดความรู้ รวมถึงมีการปรับปรุงวิธีเรียนให้ง่ายและสะดวกขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความรู้ที่เหมาะสม เรียนรู้จากปัญหาจริง ทดลองปฏิบัติ ลงมือทำ รวมถึงคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ตามวัย สำหรับเนื้อหาการเรียนรู้มีการทบทวนเนื้อหา ทำความเข้าใจ หาข้อมูลใหม่ๆเพิ่มเติม เพื่อให้เนื้อหามีความครบถ้วนและทันสมัย รวมถึงมีการแสวงหาคำตอบจากคำถามที่ไม่สามารถตอบผู้เรียนในชั้นเรียนได้

5. วัฒนธรรมการเรียนรู้และยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วม มุ่งเน้นการเปิดให้แสดงความคิดเห็นที่หลากหลาย พัฒนาให้ผู้เรียนมีความคิดและกระบวนการแก้ปัญหาด้วยตนเอง เรียนรู้วิถีชีวิต มีการพัฒนากิจกรรมที่มีอยู่ในโรงเรียน อาทิ กิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงรายชั้นเรียน กิจกรรมสหกรณ์นักเรียน และกิจกรรมกลุ่มเยาวชนตรกรให้มีความมั่นคงและยั่งยืน สร้างความรู้ สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับนักเรียนเพิ่มเติมความรู้ใหม่ ๆ และจัดกระบวนการเรียนการสอนให้ทันกับโลกยุคดิจิทัล พร้อมทั้งขยายเครือข่ายให้แก่เพื่อนร่วมอุดมการณ์หรือโรงเรียนที่มีความสนใจ

6. ความยืดหยุ่นและทางเลือกที่หลากหลาย มีการสื่อสารกันระหว่างผู้เรียน ผู้สอน ผู้ปกครอง สถานศึกษา และชุมชน เพื่อร่วมกันสร้างทางเลือกในการเรียนรู้ที่มีความหลากหลายแก่ผู้เรียน อาทิ การเรียนรู้เพื่ออาชีพ การเพิ่มทางเลือกในการเรียนรู้ การหาทางออกสำหรับการแก้ปัญหาในการเรียน การจัดการเรียนกรณีผู้เรียนออกจากโรงเรียนกลางคันเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ทบทวนข้อดีข้อเสียของกระบวนการถ่ายทอดความรู้รวมถึงมีการปรับปรุงวิธีการเรียนรู้ให้ง่าย สะดวก และมีความยืดหยุ่นมากขึ้น

แผนภาพที่ 3 ระบบนิเวศการเรียนรู้

เมืองแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทย

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้สืบค้นและลงพื้นที่ศึกษาการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ในจังหวัดหรือเมืองที่เป็นเครือข่าย GNLC ในประเทศไทยครบทั้ง 10 เมือง ได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดพะเยา จังหวัดสุโขทัย จังหวัดภูเก็ต อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จังหวัดขอนแก่น จังหวัดยะลา และกรุงเทพมหานคร มีรายละเอียดพอสังเขปดังนี้

1) จังหวัดเชียงราย มีเทศบาลนครเชียงรายเป็นองค์กรขับเคลื่อนหลัก ได้รับการคัดเลือกให้เป็น “เมืองแห่งการเรียนรู้ของ UNESCO แห่งแรกในประเทศไทย” โดยได้ร่วมกับภาคีเครือข่าย อาทิ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง TK Park องค์กรความร่วมมือระหว่างประเทศแห่งญี่ปุ่น (JICA) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) ร่วมพัฒนาโครงการต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนทุกช่วงวัย รวมถึงเปิด “มหาวิทยาลัยวัยที่สาม (University of Third Age)” เพื่อจัดกิจกรรมนิทรรศการผู้สูงวัยสร้างเมือง ให้ความรู้ทั้งการดูแลสุขภาพ อาหารพื้นเมือง รวมถึงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

2) จังหวัดเชียงใหม่ มีเทศบาลนครเชียงใหม่เป็นองค์กรขับเคลื่อนหลัก ได้พัฒนาแหล่งเรียนรู้และกิจกรรมให้เข้าถึง คนทุกช่วงวัย โดยเมื่อปี 2567 มุ่งเน้นการดูแลผู้สูงอายุ ซึ่งมีมากกว่า 1 ใน 4 ของประชากร หรือประมาณ 30,000 คน ซึ่งทำให้เชียงใหม่เป็นสังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ (Completely Aged Society) จึงมีการเปิดโรงเรียนฮามสุข เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีสังคมคุณภาพ มีเพื่อน เรียนสนุก เกิดระบบดาวกระจายขยายโรงเรียนผู้สูงอายุไปยังอำเภออื่น ๆ ปัจจุบันเทศบาลนครเชียงใหม่ได้รับคัดเลือกให้เป็นหนึ่งในเมืองอัจฉริยะ (Smart City) ในฐานะเมืองเกษตรอัจฉริยะ

3) จังหวัดฉะเชิงเทรา มีเทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา เป็นองค์กรขับเคลื่อนหลัก โดยเทศบาลฯ ร่วมกับ TK Park จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เมืองฉะเชิงเทรา (Knowledge Center of Chacheongsao : KCC) เพื่อพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีการจัดสรรพื้นที่การเรียนรู้ตอบโจทย์คนทุกช่วงวัย อาทิ Dream Square จัดร้านดัดฟัน และ Our Home จัดเวทีการแสดงสำหรับทุกช่วงวัย และนิทรรศการหมุนเวียน โดยความร่วมมือกับ สสส. Living Library ห้องสมุดมีชีวิต โดยความร่วมมือจัดสรรและแลกเปลี่ยนหนังสือกับ TK Park Sound Studio ห้องสมุดดนตรี สำหรับฝึกซ้อม K-Pop Cover Dance และ โรงละคร KCC นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมชวนคนเมืองอ่านหนังสือที่มีรถเข็นหนังสือมาแนะนำให้อ่านถึงหน้าบ้าน ปัจจุบันมีการกำหนดใหม่ คือ การส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลก (Global Citizens) เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

4) จังหวัดภูเก็ต มีเทศบาลนครภูเก็ต เป็นองค์กรขับเคลื่อนหลัก โดยมีเป้าหมายการพัฒนา “Phuket Learning City” คือ “สร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ที่น่าค้นหาของทุกคน โดยใช้อัตลักษณ์เมืองเป็นฐาน” ต่อยอดสู่การเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับชาวไทยและชาวต่างชาติ ปัจจุบันมีโรงเรียนในเครือข่ายเทศบาล 7 แห่งร่วมขับเคลื่อนการสร้าง Learning City ตอบโจทย์การศึกษาทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย มีพื้นที่การเรียนรู้ที่น่าสนใจ อาทิ อุทยานการเรียนรู้นครภูเก็ต (PK Park) ศูนย์พัฒนาทักษะและการเรียนรู้ CIC ปัจจัยสำเร็จของการสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ คือ ทำอย่างไรให้คนในเมืองเห็นถึงความสำคัญว่า การเรียนรู้สามารถเพิ่ม

คุณภาพชีวิตและเพิ่มมูลค่าให้การประกอบอาชีพในท้องถิ่น โดยผู้ขับเคลื่อนงานจะต้องไม่ทิ้งอัตลักษณ์ในพื้นที่ นำความคิดสร้างสรรค์มาบูรณาการทั้งภาษา วัฒนธรรม ประเพณี อาหาร ศาสนาสถาน และสถานที่ท่องเที่ยว ปัจจุบันเทศบาลนครภูเก็ตได้รับคัดเลือกให้เป็นหนึ่งในเมืองอัจฉริยะ (Smart City) ภายใต้แนวคิด Phuket IT City และยังมีบทบาท Phuket Gastronomy ในฐานะสมาชิกโครงการเมืองสร้างสรรค์ด้านวิทยาการอาหาร ของยูเนสโก

5) จังหวัดสุโขทัย มีองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) (อพท.) สำนักงานพื้นที่พิเศษ 4 (อพท.4) จังหวัดสุโขทัย เป็นองค์กรขับเคลื่อนหลัก จุดเด่นของจังหวัดสุโขทัย คือ ได้รับการรับรองเป็น 4 เครือข่ายเมือง UNESCO ได้แก่ เมืองมรดกโลก มรดกความทรงจำแห่งโลก เมืองสร้างสรรค์ด้านหัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้าน (Crafts and Folk Art) และ เมืองแห่งการเรียนรู้ ทำให้มีหน่วยงานทั้งในและนอกประเทศเข้ามาร่วมสนับสนุน นำไปสู่การผสมผสานองค์ความรู้และบูรณาการงบประมาณ นอกจากนี้ยังมีการนำ “แนวคิดเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์และเชิงวัฒนธรรม (Creative and Cultural Economy)” มาเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ ประเพณี หัตถกรรม และศิลปะพื้นบ้าน เพื่อเพิ่มมูลค่าจากการผลิตสินค้าร่วมสมัย พร้อมสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

6) จังหวัดพะเยา มีคณะกรรมการขับเคลื่อนโครงการ Phayao Learning City เป็นองค์กรขับเคลื่อนหลัก ภายใต้ความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยพะเยาร่วมมือ องค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา เทศบาลเมืองพะเยา และชุมชนพะเยา ร่วมจัดทำ “Learning Route @ Phoyao Learning City” ต่อยอดแหล่งเรียนรู้สู่การท่องเที่ยววิถีชุมชน และเป็นพี่เลี้ยง (Mentoring) ในการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ของจังหวัดอื่น ๆ เช่น ลำพูน ตัง และอุดรธานี อีกทั้งร่วมกับมหาวิทยาลัยพะเยาจัดทำในระบบธนาคารหน่วยกิตภายใต้หลักสูตรนักจัดการเมืองแห่งการเรียนรู้ (City Administrator Course) ให้คนพะเยาทุกช่วงวัยเข้ามาเรียนรู้ได้ทั้งแบบออฟไลน์ และออนไลน์ ภายใต้แฮชแท็ก #phayaolearningcity มาสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการสร้างความร่วมมือ ส่งเสริมการนำแนวคิดคาร์บอนเครดิต (Carbon Credit) มายกระดับผลิตภัณฑ์จากนวัตกรรมชุมชนสู่ความใส่ใจต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

7) อำเภอดงใหญ่ จังหวัดสงขลา มีเทศบาลนครหาดใหญ่ เป็นองค์กรขับเคลื่อนหลัก จุดเด่นของการสร้างการเรียนรู้แบบฉบับเมืองหาดใหญ่ คือ ความเป็นเมืองพหุวัฒนธรรมที่ทุกศาสนาสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบร่มเย็น เป็นเมืองเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยพลังของวัยหนุ่มสาวที่เข้ามาศึกษาต่อ มาทำงาน และสร้างครอบครัว ทำให้หาดใหญ่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ของทุกช่วงวัยที่มีความทันสมัย ซึ่งเทศบาลนครหาดใหญ่ได้จัดทำแผนงานร่วมกับมหาวิทยาลัยหาดใหญ่ และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เตรียมต่อยอดเป็น Hatyai Smart City ภายใต้แนวคิด เมืองน่าอยู่ น่าเที่ยว น่าลงทุน นอกจากนี้ เนื่องจากการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) จึงมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อการฟื้นฟูและการผ่อนคลาย (Wellness Tourism) มาพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ พร้อมกับสร้างอาชีพให้กับคนในพื้นที่ มีการถอดองค์ความรู้จากปราชญ์ชุมชน และเปิดศูนย์บริการสาธารณสุข “หาดใหญ่ชีวาสุข” เป็นศูนย์การแพทย์ผสมผสาน เน้นการรักษาสุขภาพก่อนเกิดความเจ็บป่วยด้วยแอปพลิเคชัน “บริการสุขภาพทางไกล” C-CARE

8) จังหวัดขอนแก่น มีเทศบาลนครขอนแก่น เป็นองค์กรขับเคลื่อนหลักภายใต้ความร่วมมือระหว่าง บริษัทขอนแก่นพัฒนาเมือง (KKT) บริษัท ขอนแก่น ทรานซิท ซิสเต็ม จำกัด (KKT) สภาเมืองขอนแก่น และหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ขับเคลื่อนโครงการ “ห้องเรียน 360 องศา” และ “ห้องเรียนขอบฟ้ากว้าง” เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ สร้างโอกาสเรียนรู้ทุกช่วงวัย พร้อมแหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัย เช่น โสงมูนมั่ง และ Open Space ศูนย์เยาวชนรวมถึงกิจกรรม Learning City Festival และหลักสูตรนักจัดการเมืองแห่งการเรียนรู้ จุดแข็งสำคัญคือ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งเทศบาล มหาวิทยาลัย กลุ่มเยาวชน (เช่น มหา’ลัยไทบ้าน, อีสานจะเลิร์น) ภาคเอกชน และชุมชน ร่วมกันออกแบบระบบการเรียนรู้เชิงพื้นที่ เพื่อเชื่อมโยงเป้าหมายชีวิตของผู้เรียนกับระบบการศึกษา และผลักดันเป้าหมาย “Zero Dropout” อย่างเป็นรูปธรรม

9) จังหวัดยะลา มีเทศบาลนครยะลา เป็นองค์กรขับเคลื่อนหลักภายใต้วิสัยทัศน์ “เมืองไร้ขีดจำกัดแห่งการเรียนรู้ของทุกเพศทุกวัย” ทั้งทุนกายภาพ วัฒนธรรม และสังคม จนเกิดแนวคิด “เมืองแห่งสุนทรีย์” โดยเทศบาลฯ ปรับบทบาทเป็นผู้สร้าง “พื้นที่เปิด” เพื่อให้เครือข่ายและพลเมืองมีส่วนร่วม เช่น โครงการ Yala Stories ที่ชวนเยาวชนเล่าเรื่องเมืองผ่านศิลปะ กลุ่มลูกเหรียญที่ช่วยดูแลกลุ่มเปราะบางหรือเด็กที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาความไม่สงบ มีให้การสนับสนุนด้านทุนการศึกษา รวมไปถึงการสร้างอาชีพ จุดเด่นคือ TK Park ยะลา เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และเปิดพื้นที่ให้ทุกฝ่ายเข้ามาจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ และมีการจัดทำ Yala Mobile Application เป็นช่องทางให้ประชาชนสามารถติดต่อสื่อสาร รวมถึงได้รับทราบข่าวสารและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เทศบาลจะจัดขึ้นได้อย่างสะดวกรวดเร็ว

10) กรุงเทพมหานคร มีกรุงเทพมหานคร เป็นองค์กรขับเคลื่อนหลัก โดยขับเคลื่อนการเรียนรู้ใน 5 ด้านหลัก ได้แก่ 1) พัฒนาการเด็กปฐมวัย 2) การศึกษาภาคบังคับ 3) การพัฒนาทักษะอาชีพ 4) การเรียนรู้ตลอดชีวิต ทุกที่ทุกเวลา และ 5) การมีส่วนร่วมของประชาชน ภายใต้หลักการ 2 เรื่อง คือ Learning for Life และ Opportunities for All นอกจากนี้ยังร่วมกับ TK Park ภาคเอกชน และเครือข่ายพันธมิตรกว่า 70 หน่วยงาน จัดเทศกาลเรียนรู้กรุงเทพฯ หรือ Learning Fest Bangkok ที่จัดขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2566 เพื่อผลักดันให้เมืองและชุมชนท้องถิ่นเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาพื้นที่สาธารณะเพื่อการเรียนรู้

บทวิเคราะห์ระบบนิเวศการเรียนรู้ในเมืองแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทย

เมื่อวิเคราะห์การดำเนินงานเมืองแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทยทั้ง 10 เมืองบนพื้นฐานของปัจจัยสนับสนุนระบบนิเวศการเรียนรู้ 6 ประการตามกรอบของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2567) ได้แก่ (1) การเปลี่ยนกรอบความคิด (2) ความพร้อมของบุคลากรและองค์กร (3) สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี (4) วิธีการเรียนรู้และเนื้อหา (5) วัฒนธรรมการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม และ (6) ความยืดหยุ่นและทางเลือกในการเรียนรู้ พบว่าแนวทางการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ของไทยมีความหลากหลาย และสะท้อนบริบททางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของพื้นที่อย่างชัดเจน ดังนี้

1) การเปลี่ยนกรอบความคิด (Mindset Transformation): Learning City บนฐานทุนพื้นที่ การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ของหลายเมืองในประเทศไทยสะท้อนให้เห็นว่าการเปลี่ยนกรอบความคิดของผู้กำหนดนโยบายและชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดทิศทางของเมือง โดยหลายพื้นที่ใช้ “ทุนทางพื้นที่” เป็นฐานในการพัฒนา เช่น จังหวัดเชียงรายและสุโขทัยที่เชื่อมโยงการเรียนรู้กับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม มรดกทางประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุและการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ด้านศิลปหัตถกรรม การพัฒนาดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด place-based learning ที่เน้นการเชื่อมโยงการเรียนรู้กับบริบทชีวิตจริงของผู้คนในพื้นที่ (UNESCO Institute for Lifelong Learning, 2019) ขณะเดียวกันเมืองขนาดใหญ่ เช่น เชียงใหม่ ขอนแก่น และกรุงเทพมหานคร มักพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ภายใต้แนวคิดเมืองสร้างสรรค์และเมืองนวัตกรรม ซึ่งสะท้อนแนวคิดเรื่อง Creative Class ที่มองว่าการเติบโตของเมืองยุคใหม่เกิดจากระบบนิเวศความคิดสร้างสรรค์ เครือข่ายความรู้ และโครงสร้างพื้นฐานทางสังคม (Florida, 2011) ตัวอย่างเช่น จังหวัดภูเก็ตที่ใช้ความเป็นเมืองนานาชาติด้านภาษา อาหาร และการท่องเที่ยวเป็นฐานในการสร้างโอกาสการเรียนรู้ในระดับเมือง แนวโน้มดังกล่าวสะท้อนการเปลี่ยนผ่านของเมืองไทยจาก “เมืองบริการพื้นฐาน” ไปสู่ “เมืองที่ผลิตและขับเคลื่อนการเรียนรู้” ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิดของเครือข่าย UNESCO Global Network of Learning Cities (GNLC) (UNESCO Institute for Lifelong Learning, 2017)

2) ความพร้อมของบุคลากรและองค์กร (Human & Organizational Capacity): ช่องว่างเชิงโครงสร้างระหว่างเมือง ความพร้อมของบุคลากรและองค์กรเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่กำหนดศักยภาพของเมืองแห่งการเรียนรู้ เมืองที่มีมหาวิทยาลัยหรือสถาบันวิจัยขนาดใหญ่ เช่น เชียงใหม่ พะเยา และกรุงเทพมหานคร มักมีทุนทางความรู้สูงและสามารถพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้หรือพื้นที่ทดลองทางการศึกษาได้อย่างหลากหลาย ตัวอย่างเช่น บทบาทของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาเมือง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างศักยภาพ (capacity building) ในระบบนิเวศการเรียนรู้ (Longworth & Osborne, 2010) ในทางกลับกัน เมืองที่มีลักษณะชุมชนเข้มแข็ง เช่น สุโขทัยหรือยะลา แม้จะมีทุนทางสังคมและเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง แต่ยังมีข้อจำกัดด้านผู้เชี่ยวชาญ เทคโนโลยี และทรัพยากรทางวิชาการ ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างระหว่างเมืองขนาดใหญ่และเมืองรอง (Florida, 2011) อย่างไรก็ตาม การสร้างความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย เครือข่ายเมือง และองค์กรท้องถิ่นสามารถช่วยลดช่องว่างดังกล่าวและเสริมสร้างศักยภาพการเรียนรู้ของเมืองได้ (Etzkowitz & Leydesdorff, 2000)

3) สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ (Learning Environment & Technology): ความก้าวหน้าแบบกระจุกตัว หลายเมืองในประเทศไทยได้พัฒนาพื้นที่การเรียนรู้และโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยี เช่น โครงการ Smart City ในเชียงใหม่และภูเก็ต การออกแบบพื้นที่เรียนรู้แบบเปิดในขอนแก่น หรือการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สาธารณะในหลายจังหวัด แนวโน้มดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด Network Society ที่มองว่าโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีและเครือข่ายข้อมูลเป็นปัจจัยสำคัญที่เชื่อมโยงผู้คนเข้ากับโอกาสในการเรียนรู้ (Castells, 2000) อย่างไรก็ตาม ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีดังกล่าวยังมีลักษณะกระจุกตัวในเมืองที่มีทุนเศรษฐกิจสูง ขณะที่บางเมืองเน้นการพัฒนาแพลตฟอร์มข้อมูลพื้นฐานหรือพื้นที่เรียนรู้ชุมชนมากกว่าการลงทุน

เทคโนโลยีขั้นสูง ซึ่งสะท้อนปรากฏการณ์ digital divide ที่พบในเมืองกำลังพัฒนา (World Bank, 2017) ดังนั้น ความท้าทายของประเทศไทยจึงไม่ใช่เพียงการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน แต่รวมถึงการเชื่อมโยงข้อมูล แหล่งเรียนรู้ และบริการให้เป็นระบบนิเวศการเรียนรู้ที่บูรณาการกัน

4) วิธีการเรียนรู้และเนื้อหา (Pedagogical Models & Learning Content): พลังของการเรียนรู้เชิงบริบท เมืองแห่งการเรียนรู้ของไทยมีจุดเด่นด้านการเรียนรู้เชิงพื้นที่และการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Situated Learning ที่มองว่าความรู้เกิดขึ้นผ่านการปฏิบัติและการมีส่วนร่วมในบริบทสังคมของผู้เรียน (Lave & Wenger, 1991) ตัวอย่างเช่น การใช้โบราณสถานเป็นพื้นที่เรียนรู้ในสุโขทัย การเรียนรู้ด้านศิลปะและวัฒนธรรมในเชียงใหม่ หรือการพัฒนาทักษะภาษาและบริการในภูเก็ต นอกจากนี้หลายเมืองเริ่มพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เชิงโครงการและการเรียนรู้จากประสบการณ์ เช่น การเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมและนวัตกรรมชุมชนในพะเยา หรือพื้นที่การเรียนรู้สร้างสรรค์สำหรับเยาวชนในขอนแก่น แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับรายงานของ UNESCO ที่ระบุว่า การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับพื้นที่ วัฒนธรรม และกิจกรรมในชีวิตจริงจะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน (UNESCO Institute for Lifelong Learning, 2017)

5) วัฒนธรรมการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม (Learning Culture & Collaboration): เครื่องข่ายคือพลังขับเคลื่อน วัฒนธรรมการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญที่สะท้อนความยั่งยืนของเมืองแห่งการเรียนรู้ เมืองที่มีเครือข่ายชุมชน ภาคประชาสังคม และองค์กรท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มักสามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องแม้งบประมาณจะมีจำกัด แนวโน้มดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด Triple Helix ที่เน้นความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาในการขับเคลื่อนนวัตกรรมและการพัฒนาเมือง (Etzkowitz & Leydesdorff, 2000) การมีส่วนร่วมของประชาชนยังช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม (sense of belonging) ต่อการพัฒนาเมือง ทำให้แนวคิดเมืองแห่งการเรียนรู้ไม่ใช่เพียงนโยบายจากส่วนกลาง แต่เป็นกระบวนการที่เกิดจากความร่วมมือของคนในพื้นที่ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระยะยาว (Longworth & Osborne, 2010)

6) ความยืดหยุ่นและทางเลือกในการเรียนรู้ (Flexibility & Learning Options): ความท้าทายด้านระบบรับรองทักษะ แม้เมืองแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทยจะมีพื้นที่และกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย แต่ระบบการรับรองทักษะและการเชื่อมโยงการเรียนรู้กับเส้นทางอาชีพยังอยู่ในระยะเริ่มต้น หลายเมืองเริ่มพัฒนาระบบธนาคารหน่วยกิต (Credit Bank) และหลักสูตรฐานสมรรถนะที่สามารถนำไปสู่การประกอบอาชีพได้ อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังขาดระบบเทียบโอนผลการเรียนรู้และการเชื่อมโยงข้อมูลผู้เรียนระหว่างหน่วยงานอย่างเป็นระบบ งานศึกษาของ OECD ชี้ว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะส่งผลต่อเศรษฐกิจได้อย่างแท้จริงเมื่อมีระบบรับรองทักษะและการเชื่อมโยงกับตลาดแรงงาน (OECD, 2019) ดังนั้น การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ของไทยในระยะต่อไปจึงจำเป็นต้องพัฒนากลไกที่เชื่อมโยงการเรียนรู้กับเส้นทางอาชีพและเศรษฐกิจของพื้นที่ เพื่อให้การเรียนรู้ตลอดชีวิตสามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้ สามารถสรุปผลการวิเคราะห์การ

ดำเนินงานของเมืองแห่งการเรียนรู้ทั้ง 10 เมืองตามปัจจัยสนับสนุนระบบนิเวศการเรียนรู้ทั้ง 6 ปัจจัยได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การดำเนินงานของเมืองแห่งการเรียนรู้ (Learning City; LC) ตามปัจจัยสนับสนุนระบบนิเวศการเรียนรู้

เมือง	การเปลี่ยนกรอบความคิด	ความพร้อมบุคลากร/องค์กร	สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี	วิธีการเรียนรู้และเนื้อหา	วัฒนธรรมการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม	ความยืดหยุ่นและทางเลือก
เชียงใหม่	ใช้อัตลักษณ์ชาติพันธุ์/วัฒนธรรมเป็นฐานการเรียนรู้เน้นภูมิปัญญาชุมชน	มีบุคลากรและวัฒนธรรมที่เข้มแข็งแต่ความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีจำกัด	แหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม	เน้นศิลปะหัตถกรรมภูมิปัญญา	ชุมชนมีส่วนร่วมสูง	หลักสูตรชุมชนยืดหยุ่นแต่ระบบรับรองทักษะยังจำกัด
เชียงใหม่	เมืองสร้างสรรค์/นวัตกรรมเน้น Creative Economy	มหาวิทยาลัย/ Startups/ ที่เข้มแข็ง	Maker space และ Co-working	PBL Creative workshop	ภาคประชาสังคมให้ความร่วมมือ	มี sandbox
ภูเก็ต	เมืองอาหารบริการและท่องเที่ยวคุณภาพสูงระดับนานาชาติ	ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องการท่องเที่ยวมีบทบาทมาก	มีโครงสร้างพื้นฐานและเป็น Smart City	การเรียนรู้เชิงอาชีพและภาษาสอดคล้องกับบริบทของเมือง	ความร่วมมือรัฐ เอกชนเข้มแข็ง	มีหลักสูตรฝึกอาชีพหลากหลาย

เมือง	การเปลี่ยนแปลงรอบความคิด	ความพร้อมบุคลากร/องค์กร	สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี	วิธีการเรียนรู้และเนื้อหา	วัฒนธรรมการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม	ความยืดหยุ่นและทางเลือก
ฉะเชิงเทรา	วิสัยทัศน์เมืองสวยงามน่าอยู่ ซึ่งครอบคลุมการพัฒนาทุกด้านใช้ศูนย์การเรียนรู้เมืองฉะเชิงเทรา (KCC) เป็นตัวขับเคลื่อน LC	เทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา และภาคีเครือข่ายอื่นๆ ร่วมกันสร้างนโยบายการศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทของเมือง	แหล่งเรียนรู้ (KCC) ที่ทันสมัย	KCC ครอบคลุมความต้องการพื้นฐานของคนในพื้นที่ คือ การบริการสาธารณะออนไลน์ และพื้นที่กิจกรรม	ชุมชน และภาคอุตสาหกรรมมีส่วนร่วมสูง	มีแหล่งเรียนรู้ที่ครอบคลุมทุกความต้องการ
สุโขทัย	ใช้มรดกทางวัฒนธรรมสร้างพลเมือง	บุคลากรด้านโบราณคดี วัฒนธรรมมีพร้อม	พิพิธภัณฑ์/แหล่งประวัติศาสตร์	Place-based learning, Field-based Learning	ชุมชน และหน่วยงานด้านวัฒนธรรม/ประวัติศาสตร์ร่วมมือ	ใช้เมืองเป็นห้องเรียน แต่ตัวเลือกดิจิทัลยังน้อย
พะเยา	สร้างนวัตกรรมในเมืองเพื่อส่งเสริม LC เช่น การจัดตั้งศูนย์การศึกษาพิเศษประจำอำเภอ การ	มหาวิทยาลัยพะเยา เทศบาลเมือง และ อบจ.พะเยา เป็นแกนหลัก มีการสร้าง City Unit	กวีานพะเยา เป็นแหล่งเรียนรู้กลาง Website ที่เชื่อมโยงข้อมูลการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ทุก	ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนทุกกลุ่ม เช่น เกษตร อินทรีย์ อาหาร พลังงานทางเลือก	ชุมชนมีส่วนร่วมสูง สถาบันทางการศึกษาในพื้นที่เข้มแข็ง	การเรียนรู้ชุมชนเข้มแข็ง

เมือง	การเปลี่ยน กรอบ ความคิด	ความพร้อม บุคลากร/ องค์กร	สิ่งแวดล้อม และ เทคโนโลยี	วิธีการ เรียนรู้และ เนื้อหา	วัฒนธรรมการ เรียนรู้และ การมีส่วนร่วม	ความ ยืดหยุ่น และ ทางเลือก
	จัดทำ หลักสูตรที่ สามารถเก็บ หน่วยกิตได้	ทำหน้าที่ เป็นตัวเชื่อม ชุมชน อปท. และภาคี เครือข่าย	แห่งใน จังหวัด	ภูมิปัญญา ส่งเสริม ผู้ประกอบการ ดิจิทัล		
หาดใหญ่	เมืองสุขภาพ โลจิสติกส์ และการค้า	ม.อ. เป็น แกนหลัก ด้านวิชาการ	ระบบข้อมูล สุขภาพและ ภัยพิบัติ	ทักษะ สุขภาพ โลจิสติกส์	ความร่วมมือ ภาคธุรกิจ และ มหาวิทยาลัย สูง	มีความ หลากหลาย แต่ เข้าถึงไม่ เท่ากันใน เมือง
กรุงเทพมหานคร	วิสัยทัศน์ Learning for Life, Opportuniti es for All	เป็นศูนย์ รวมขององค์ ความรู้ และ Learning Designer	Smart BKK Learning parks	Public events, Learning Festivals ส่งเสริมการ เรียนรู้ตลอด ชีวิตของทุก ช่วงวัยจาก ทุกที่ทุกเวลา	ภาคประชา สังคมแข็งแรง	มีกิจกรรม รายเดือน ให้เลือก เรียนรู้ได้
ขอนแก่น	เมือง นวัตกรรม และ การขนส่ง	ภาคธุรกิจ ท้องถิ่น เข้มแข็ง มีปราชญ์ ชาวบ้าน หมอยา หมอดินที่ พร้อม	แหล่งเรียนรู้ เช่น KIC เทคโนโลยี สนับสนุน การเรียนรู้ เช่น KGO Token	กิจกรรม สร้างสรรค์ เพื่อกระตุ้น เศรษฐกิจ ชุมชน พื้นที่การ เรียนรู้ Online	เอกชนร่วม ลงทุนทั้งในมิติ ของทรัพยากร บุคคล พื้นที่ และ งบประมาณ	ยืดหยุ่นสูง ออกแบบ โครงการ ร่วมกับ เมืองได้

เมือง	การเปลี่ยน กรอบ ความคิด	ความพร้อม บุคลากร/ องค์กร	สิ่งแวดล้อม และ เทคโนโลยี	วิธีการ เรียนรู้และ เนื้อหา	วัฒนธรรมการ เรียนรู้และ การมีส่วนร่วม	ความ ยืดหยุ่น และ ทางเลือก
		ถ่ายทอด ความรู้	แหล่งเรียนรู้ online	Local Study		
ยะลา	พหุ วัฒนธรรม- สันติสุข	ผู้นำศาสนา ครู ชุมชน ร่วมกัน	พื้นที่ สาธารณะที่ เอื้อต่อการ เรียนรู้รอบ เมือง เช่น TK park YALA	วัฒนธรรม มลายู ส่งเสริม อาชีพทุก ช่วงวัย	ครอบครัว และ ชุมชนเข้มแข็ง	กิจกรรมมี ความ หลากหลาย แต่ เทคโนโลยี ยังจำกัด

ข้อเสนอแนวทางการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้โดยใช้ระบบนิเวศการเรียนรู้

จากการวิเคราะห์เอกสารและกรณีศึกษาเมืองแห่งการเรียนรู้จำนวน 10 เมืองในประเทศไทย ภายใต้กรอบแนวคิดระบบนิเวศการเรียนรู้ (learning ecosystem) พบว่าความสำเร็จของการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ไม่ได้เกิดจากจำนวนโครงการหรือกิจกรรมการเรียนรู้เพียงอย่างเดียว หากเกิดจากการจัดวางความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน พื้นที่ องค์กร และกระบวนการเรียนรู้ให้เกื้อหนุนกันอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับแนวคิดระบบนิเวศการเรียนรู้ที่มองการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ขององค์ประกอบหลายมิติในสังคม (Barron, 2006; Siemens, 2005) กรณีศึกษาทั้ง 10 เมืองสะท้อนว่าการพัฒนามักเกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยมีพื้นที่และบริบทท้องถิ่นเป็นฐาน และอาศัยการเรียนรู้ร่วมกันของภาคส่วนต่าง ๆ มากกว่าการขับเคลื่อนจากนโยบายส่วนกลางเพียงลำพัง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยด้านการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทยที่พบว่า การสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคประชาสังคม และชุมชนท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญต่อความยั่งยืนของการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับพื้นที่ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2563; วิจิตร ศรีสอาน, 2561) บทความนี้จึงนำเสนอข้อเสนอแนวทางการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้โดยใช้ปัจจัยสนับสนุนของระบบนิเวศการเรียนรู้เป็นกรอบวิเคราะห์ ซึ่งสังเคราะห์จากบทเรียนของทั้ง 10 เมือง เพื่อเป็นแนวทางที่สามารถปรับใช้กับบริบทเมืองอื่น ๆ ได้ โดยประกอบด้วย 6 ปัจจัยสำคัญ ดังนี้

1) การเปลี่ยนกรอบความคิดผ่านการกำหนดวิสัยทัศน์และนโยบาย บทเรียนจากทั้ง 10 เมืองชี้ว่าวิสัยทัศน์เมืองแห่งการเรียนรู้ที่มีพลังมักไม่ได้เริ่มจากนโยบายส่วนกลาง แต่เกิดจากการเชื่อมโยงแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเข้ากับอัตลักษณ์และทิศทางการพัฒนาเมืองที่ประชาชนให้คุณค่า เช่น วัฒนธรรมท้องถิ่น

ประวัติศาสตร์ชุมชน เศรษฐกิจสร้างสรรค์ หรือคุณภาพชีวิตของประชาชน แนวทางดังกล่าวทำให้การเรียนรู้ไม่ถูกจำกัดอยู่ในภาคการศึกษา แต่กลายเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนและเมือง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ UNESCO ที่เสนอว่าการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ควรเชื่อมโยงการเรียนรู้กับการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิตของประชาชน (UNESCO Institute for Lifelong Learning, 2015) งานศึกษาของนักวิชาการไทยยังชี้ว่า การกำหนดวิสัยทัศน์การเรียนรู้ในระดับเมืองควรเกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้การเรียนรู้สะท้อนบริบทวัฒนธรรมและความต้องการของชุมชน (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2562; สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2559) บางเมืองใช้ประเด็นด้านคุณภาพชีวิต เช่น สุขภาวะ การอยู่ร่วมกันของคนต่างวัย หรือการพัฒนาพื้นที่สาธารณะ เป็นแกนกลางของวิสัยทัศน์ ส่งผลให้การเรียนรู้ถูกมองเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน และช่วยลดช่องว่างระหว่างนโยบายระดับเมืองกับการปฏิบัติในระดับชุมชน ดังนั้น เมืองควรพัฒนากระบวนการกำหนดวิสัยทัศน์ร่วม โดยเปิดพื้นที่ให้ประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น เช่น การระดมบทเรียนการเรียนรู้ของเมือง หรือการเล่าเรื่องการเรียนรู้จากชุมชน เพื่อใช้เป็นฐานในการกำหนดนโยบายระดับเมือง

2) การเสริมสร้างความพร้อมของบุคลากรและองค์กรผ่านกลไกเครือข่าย กรณีศึกษาพบว่าการทำงานแบบแยกส่วนของหน่วยงานเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ เมืองที่สามารถขับเคลื่อนการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องมักพัฒนากลไกการทำงานแบบเครือข่าย โดยมีหน่วยงานในพื้นที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ มากกว่าการควบคุมหรือสั่งการ สอดคล้องกับแนวคิดเครือข่ายการเรียนรู้ (learning network) ที่เน้นการทำงานแบบความร่วมมือระหว่างองค์กรเพื่อสร้างระบบการเรียนรู้ร่วมกันในระดับพื้นที่ (Jackson, 2013) งานวิจัยในประเทศไทยยังพบว่า การสร้างเครือข่ายระหว่างสถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาสังคม มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2563; ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2562) ตัวอย่างเช่น การประสานงานระหว่างสถานศึกษา แหล่งเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์ กลุ่มอาชีพ และภาคประชาชน ผ่านการประชุมแลกเปลี่ยนบทเรียน การพัฒนากิจกรรมร่วม หรือการทดลองแนวทางการเรียนรู้ในระดับพื้นที่ ดังนั้น เมืองควรพัฒนาศูนย์กลางในบทบาทใหม่ เช่น ผู้ประสานเครือข่ายการเรียนรู้ (learning coordinator) หรือผู้อำนวยการความสะดวกการเรียนรู้ระดับเมือง (learning facilitator) พร้อมทั้งสร้างพื้นที่เรียนรู้ร่วมกันของผู้ปฏิบัติจากหลากหลายหน่วยงาน เพื่อเสริมความยั่งยืนของระบบนิเวศการเรียนรู้

3) การสร้างสิ่งแวดล้อมและใช้เทคโนโลยีเพื่อขยายพื้นที่การเรียนรู้ กรณีศึกษาพบว่าเมืองแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทยมักเริ่มจากการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ที่มีอยู่เดิม เช่น พิพิธภัณฑ์ หอสมุด แหล่งเรียนรู้ชุมชน ตลาด วัด หรือพื้นที่สาธารณะ ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด “เมืองเป็นพื้นที่เรียนรู้” ที่มองว่าสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมของเมืองสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ได้ (Longworth & Osborne, 2010) นอกจากนี้ยังมีการออกแบบกิจกรรมเชิงพื้นที่ เช่น เส้นทางการเรียนรู้เมือง หรือกิจกรรมเดินเรียนรู้ที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชน ในด้านเทคโนโลยี เมืองที่ประสบความสำเร็จมักใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้ เช่น การพัฒนาฐานข้อมูลแหล่งเรียนรู้ของเมือง เพื่อเชื่อมโยง

ประชาชนกับกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อขยายระบบนิเวศการเรียนรู้ (Siemens, 2005)

4) การออกแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและเชื่อมโยงชีวิตจริง บทเรียนจากกรณีศึกษาชี้ว่า รูปแบบการเรียนรู้ที่ดึงดูดการมีส่วนร่วมของประชาชนได้อย่างต่อเนื่อง คือการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทชีวิต ปัญหา และความสนใจของผู้เรียน มากกว่าการเรียนรู้ที่ยึดหลักสูตรเป็นศูนย์กลาง แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ (experiential learning) ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติและการสะท้อนประสบการณ์จริง (Kolb, 1984) เมืองหลายแห่งพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เชิงปฏิบัติที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน เช่น การเรียนรู้จากกลุ่มอาชีพในท้องถิ่น การถ่ายทอดองค์ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน หรือกิจกรรมเรียนรู้ข้ามช่วงวัย กระบวนการเหล่านี้ช่วยลดช่องว่างระหว่างความรู้เชิงวิชาการกับประสบการณ์ชีวิต และทำให้การเรียนรู้มีความหมายต่อการดำรงชีวิต

5) การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษาพบว่าความยั่งยืนของเมืองแห่งการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับระดับการมีส่วนร่วมและความรู้สึกเป็นเจ้าของของชุมชน มากกว่าจำนวนกิจกรรมหรืองบประมาณสนับสนุน แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีทุนทางสังคม (social capital) ที่มองว่าความร่วมมือและความไว้วางใจในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ (Putnam, 2000) เมืองหลายแห่งจึงใช้กิจกรรมและกลไกชุมชนที่มีอยู่เดิม เช่น งานประเพณีท้องถิ่น กิจกรรมอาสาสมัคร หรือพื้นที่สาธารณะเป็นฐานของกระบวนการเรียนรู้ กิจกรรมเหล่านี้ถูกออกแบบให้มีมิติของการเรียนรู้ เช่น การถ่ายทอดความรู้ข้ามรุ่น การเรียนรู้จากการทำงานร่วมกัน หรือการแลกเปลี่ยนประสบการณ์พัฒนาชุมชน

6) การส่งเสริมความยืดหยุ่นผ่านระบบติดตามและประเมินผลเพื่อการเรียนรู้ ระบบติดตามและประเมินผลมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ เมืองที่สามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องมักใช้การประเมินผลเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้และปรับปรุงการดำเนินงาน มากกว่าการใช้เพื่อรายงานผลเชิงปริมาณเพียงอย่างเดียว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการประเมินเพื่อการเรียนรู้ (evaluation for learning) ที่เน้นการใช้ข้อมูลเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้และการตัดสินใจเชิงนโยบาย (Patton, 2011) แม้การดำเนินงานด้านนี้ในประเทศไทยยังมีข้อจำกัด แต่บางเมืองได้เปิดพื้นที่ให้ผู้ปฏิบัติและชุมชนมีส่วนร่วมในการสะท้อนบทเรียน เช่น การแลกเปลี่ยนประสบการณ์หรือการทบทวนผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในระดับบุคคลและชุมชน ทำให้การประเมินผลกลายเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ดังนั้น เมืองควรพัฒนาระบบติดตามและประเมินผลที่ให้ความสำคัญกับบทเรียนเชิงคุณภาพ เช่น เรื่องเล่าการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรม หรือผลลัพธ์ทางสังคม รวมถึงการพัฒนาดัชนีการเรียนรู้ระดับพื้นที่ เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการออกแบบนโยบายและกิจกรรมการเรียนรู้ในระยะยาว

สรุป

ผลการศึกษารอบคลุมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยก่อให้เกิดข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้จากกรณีศึกษา 10 เมืองในประเทศไทย การขับเคลื่อนเมืองแห่งการเรียนรู้ให้มีความหมายและความยั่งยืนจำเป็นต้องมอง “การเรียนรู้” ในฐานะกระบวนการที่ฝังตัวอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของประชาชน มากกว่าการจำกัดอยู่เพียงในระบบการศึกษาอย่างเป็นทางการเท่านั้น ในมิติของการพัฒนาเชิงระบบ เมืองแห่งการเรียนรู้จึงควรถูกออกแบบผ่านการจัดวางความสัมพันธ์ของ ระบบนิเวศการเรียนรู้ (learning ecosystem) ที่เชื่อมโยงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและทรัพยากรการเรียนรู้ในพื้นที่เข้าด้วยกันอย่างบูรณาการ

จากการสังเคราะห์ข้อมูลพบว่า การพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้สามารถอธิบายได้ผ่านกรอบปัจจัยสำคัญ 6 ประการ ได้แก่ (1) วิสัยทัศน์และนโยบายของพื้นที่ที่สนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต (2) กลไกเครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กรและภาคส่วนต่าง ๆ (3) สิ่งแวดล้อมและพื้นที่การเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเข้าถึงของประชาชน (4) รูปแบบและวิธีการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและหลากหลาย (5) วัฒนธรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน และ (6) ระบบติดตามและประเมินผลที่สนับสนุนการเรียนรู้และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยปัจจัยทั้งหกประการดังกล่าวมีความเชื่อมโยงและเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ บทเรียนจากกรณีศึกษายังสะท้อนให้เห็นว่า เมืองที่สามารถพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องมักมีจุดตั้งต้นจากฐานชุมชน โดยใช้บริบทเฉพาะพื้นที่และทุนทางสังคมที่มีอยู่เดิมเป็นพื้นฐานในการขับเคลื่อน พร้อมทั้งส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคการศึกษา และภาคประชาสังคม ดังนั้น เมืองอื่น ๆ สามารถนำข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ตามกรอบปัจจัยทั้ง 6 ประการไปปรับใช้และต่อยอดให้สอดคล้องกับศักยภาพ ทรัพยากร และอัตลักษณ์ของตนเอง ซึ่งแนวทางดังกล่าวมีศักยภาพในการสนับสนุนการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในบริบทสังคมไทยอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2562). การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์*, 21(3), 45–58.
- วิจารณ์ พานิช. (2560). *การเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างไร*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสยามกัมมาจล.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2559). *แนวความคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตกับการพัฒนาสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2561). *การประเมินผลการศึกษา: แนวคิดและแนวปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2563). *รายงานการวิจัยการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2565). *การศึกษาแนวทางการพัฒนาเมืองแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2567). *เมืองแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2567). *ระบบนิเวศการเรียนรู้ (Learning Ecosystem): แนวคิดและการประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. (2563). *การสื่อสารกับการพัฒนาสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2562). *โลกเปลี่ยน คนปรับ ขยับสู่นาคต*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- อังคณา นาสารีย์, จินณวัตร ปะโคทั้ง, สมาน อัสวภูมิ, และ วิสุทธิ์ ราษฎร์. (2557). *การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน*. กรุงเทพฯ: หน่วยงานผู้จัดพิมพ์.
- Barron, B. (2006). Interest and self-sustained learning as catalysts of development: A learning ecology perspective. *Human Development*, 49(4), 193–224.
- Castells, M. (2000). *The rise of the network society* (2nd ed.). Blackwell.
- Etzkowitz, H., & Leydesdorff, L. (2000). The dynamics of innovation: From national systems and “Mode 2” to a triple helix of university–industry–government relations. *Research Policy*, 29(2), 109–123.
- Florida, R. (2011). *The rise of the creative class* (Revised ed.). Basic Books.
- Jackson, N. (2013). *The lifelong learning ecology*. Lifewide Education.
- Kearns, P. (2015). *Learning cities on the horizon: A cluster of learning cities preparing for the future*. PASCAL International Observatory.
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Prentice Hall.
- Lave, J., & Wenger, E. (1991). *Situated learning: Legitimate peripheral participation*. Cambridge University Press.
- Longworth, N. (2006). *Learning cities, learning regions, learning communities: Lifelong learning and local government*. Routledge.
- Longworth, N. (2013). *Lifelong learning in action: Transforming education in the 21st century*. Routledge.
- Longworth, N., & Osborne, M. (2010). Six ages towards a learning region: A retrospective. *European Journal of Education*, 45(3), 368–401.
- Medel-Añonuevo, C., Ohsako, T., & Mauch, W. (2001). *Revisiting lifelong learning for the 21st century*. UNESCO Institute for Education.
- OECD. (2019). *Getting skills right: Future-ready adult learning systems*. OECD Publishing.
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2019). *OECD skills outlook 2019: Thriving in a digital world*. OECD Publishing.
- Patton, M. Q. (2011). *Developmental evaluation: Applying complexity concepts to enhance innovation and use*. Guilford Press.

-
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.
- UNESCO. (2015). *Global network of learning cities: Guiding documents*. UNESCO.
- UNESCO. (2017a). *Key features of learning cities*. UNESCO Institute for Lifelong Learning.
- UNESCO. (2019). *Embracing a culture of lifelong learning: Contribution to the Futures of Education initiative*. UNESCO Institute for Lifelong Learning.
- World Bank. (2017). *World development report 2016: Digital dividends*. World Bank.

